

Maia Rõigas: „Noored oskavad oma teadmisi ja võimeid hinnata, leiavad endale sobiva teema. Küllap oleks ka õige soovida, et rohkem julgetaks jõudu proovida raskemate ja keerulisemate teemadega. Iseasi, kas just riigieksamit selleks proovimiskohaks tasub soovitada. Või siiski?”

Riigikirjand: teemavalikutest ja teemade esitusviisidest

Maia Rõigas

TÜ eesti keele õpetamise metoodika dotsent

Missugused on olnud viimastel aastatel populaarseimad ja vähem valitud riigikirjandi teemad, sagedamini käsitletud kirjandusteosed ja autorid? Kõige vähem kasutatud teema?

Riigikirjandite teemavaldkonnad on ametlikult esitatud järgmiselt (Hennoste 2003, 27).

1. Eesti ja eestlased.
2. Eetika, moraal, religioon.
3. Haridus.
4. Inimene ja inimsuhted.
5. Inimene ja ühiskond: sotsiaalpoliitika, majandus, ajalugu jm.
6. Keskkond, loodushoid.
7. Kultuur: keel, kirjandus, kujutav kunst, muusika, arhitektuur, teadus jne.
8. Meedia.
9. Rahvusvahelised suhted: ajalugu ja tänapäev.
10. Sport, harrastused, vaba aeg.

Tegelikult on valdkondi küll vähem kui kümme, sest sellised nagu *inimene ja inimsuhted* ning *inimene ja ühiskond* hõlmavad pea kõiki ülejäänuidki.

Viimase aja populaarseimad teemad

1. Ajakirjandus ühiskonna mõjutajana
2. Oleme muutuste kiirteel

3. Kaunid ideaalid, karm tegelikkus
4. Kunst – kellele ja milleks?
5. Eneseusk ja eneseteostus
6. Paremasse homsesse viivad meid
7. Saastatud keskkond on saastatud mõtlemise viili
8. Mõtelda oma peaga, see tähendab riskida
9. Õppides loon ennast
10. Üksi inimeste seas
11. Inimene siseheitluses hea ja kurja vahel
12. Elu tegelikest ja näilistest väärtustest
13. Kergem on lammutada kui luua
14. Tänapäeva inimese jumalad
15. „Iga valik sulgeb mõne ukse”
16. Eestlane – kes ta on?
17. Sport – mille nimel ja kelle jaoks?
18. Meedia juhhib ja mõjutab meie elu
19. Mõttest sünnib tegu, tegudest saatus

Vähem valitud teemad

1. „Astusin lihtsate asjade juurde, toe-

tusin lihtsale heale.” (Debora Vaarandi) – eesti luule põhjal

2. Probleeme eesti kaasaegses proosas
3. Väärtused, mille eest on makstud eluga (väliskirjanduse põhjal)
4. Kas valida Fausti või Hamleti tee?
5. Kuradi mitu nägu (Goethe, Bulgakovi ja/või Tammsaare teoste põhjal)
6. Eestlane ilukirjanduse peeglis
7. Inimene 20. sajandi piirisituatsioonides (kirjanduse põhjal)
8. „Mõistusel on väärtus ainult armastuse teenistuses” (A. de Saint-Exupéry)
9. „Sõnal on musttuhhat palet” (Ain Kaalep)
10. „Sugupõlvade sammud saatmas mu taldade teed...” (Ellen Niit)
11. Kunst – kas müütide looja või lõhkuja?
12. Tee idast läände on kahesuunaline
13. Kunsti kestvuse saladus
14. Rahvusliku ühtekuuluvuse vajalikkus

15. „Informatsioon on kaasaegse maailma religioon.” (David Lodge)
16. „Tragöödiad toidavad rahva eneseteadvust.” (Artur Alliksaar)
17. Riigipiirist ja piiririigist
18. „Otsida iseend tahan siit sellest maast” (Ellen Niit)
19. Rahvas teab!?
20. Eestlane ja meri
21. Rahvussuhetest 21. sajandil

Vähe valitud teemasid on üldistavalt iseloomustada kergem. Esimene asi, mis nende juures silma hakkab, on nõue toetuda kirjandusele, ja seda mitte põgusalt, möödaminnes, vaid teemat teravikult läbivalt. Kõige vähem valitud teema „Astusin lihtsate asjade juurde, toetusin lihtsale heale.” (Debora Vaarandi) – eesti luule põhjal eeldab ju tõsisist luuletundmist, mida mitte paljud endas ei leia. *Probleeme eesti kaasaegses proosas* on sama sorti teema proosa vallas, ja ka *Kas valida Fausti või Hamleti tee?* eeldab mõlema teose põhjalikku tundmist.

Mõne aasta taguses noorte kirjandusliku näitematerjali kasutamise uurimuses selgus, et põgusalt suudavad abiturientid oma kirjandites kirjandusele viidata küll (Madisso 2001).

Kirjandusele toetuti rohkem kui pooltes töödes. Mida sellest järeldada? Kas seda, et kirjutajad armastavad kirjandust? Või seda, et kirjandusele toetumine annab neile mingi kindlustunde raamides püsimises? Või seda, et niioelda vaba arutus või „esseetsemine” neile lihtsalt ei sobi? Põhjusvariantide kohta mingit ankeetküsitlust tehtud pole ja ega eriti teha saagi. Nii et küsimused jäävad vastamata.

Kirjandite analüüs

Alljärgnev analüüs toetub 279 kirjandist koosnevale juhuslikule valikule. Kõigepealt teemadest.

1. Õppides loon ennast
2. „Sõnal on musttuhat palet.” (Ain Kaalep)
3. Üksi inimeste seas
4. „Ootaja ootab enamasti asjata. Tuleb ise otsida, et midagi leida.” (Karl Ristikivi)
5. Enesepettuse õppetunnid
6. „Mis see on, mis ärkvel hoiab hinge?” (Doris Kareva)
7. Mina tahan, mina võin, mina pean...

8. „Ainult tegu üksinda tõendab armastuse jõudu.” (Johann Wolfgang Goethe)
9. „Sugupõlvede sammud saatmas mu taldade teed...” (Ellen Niit)
10. Mats alati on tubli mees

Teema	Kirjutajaid	Kirjandusest
1.	59	23
2.	5	4
3.	73	51
4.	34	26
5.	19	10
6.	19	15
7.	41	17
8.	13	10
9.	7	1
10.	9	7
Kokku	279	164 (58,7%)

Sagedamini käsitletud teosed: Tammsaare, „Tõde ja õigus” – 40; Ham-sun, „Maa õnnistus” – 16; Salinger, „Kuristik rukkis” – 14; Goethe, „Faust” – 12; Kross, „Keisri hull” – 12; Saint-Exupéry, „Väike prints” – 11; Remarque, „Läänerindel muutuseta” – 10; Hesse, „Stepihunt” – 10; Shakespeare, „Hamlet” – 8; Gailit, „Ekke Moor” – 7; Remarque, „Taeval ei ole soosikuid” – 7; Balzac, „Isa Goriot” – 6; Bulgakov, „Meister ja Margarita” – 6; Shakespeare, „Romeo ja Julia” – 6; Camus, „Katk” – 5; Helbemäe, „Ohvri-laev” – 5; Ristikivi, „Tuli ja raud” – 5; Kross, „Wikmani poisid” – 4; Luts, „Kevade” – 4; Remarque, „Triumfikaar” – 4; Ristikivi, „Hingede öö” – 4; Unt, „Hüvasti, kollane kass” – 4; Dostojevski, „Kuritöö ja karistus” – 3; Tammsaare, „Kõrboja peremees” – 3; Camus, „Võõras” – 2; Kafka, „Protsess” – 2; Kivi, „Seitse venda” – 2; Luik, „Seitsmes rahukevad” – 2; Mann, „Tobias Minder-nickel” – 2; Ristikivi, „Rohtaed” – 2; Tode, „Piiririik” – 2; Tolstoi, „Anna Karenina” – 2; Traat, „Karukell, kurvameelsuse rohi” – 2; Viirlaid, „Kustuvad tuled” – 2.

2004. a uuriti kirjanduse kasutamist ühe konkreetse teema puhul. Autorid, kelle loomingule teema *Iga valik sulgeb mõne ukse* puhul toetuti, olid Goethe, Shakespeare, Coelho, Vallik, Traat, Kross, Hesse, Tammsaare, Dostojevski, Remarque, Hemingway, Zola, Kitzberg, Salinger, Balzac, Maugham, Vilde, Unt, Camus, Christie, Bulgakov, de Saint-Exupéry, Tuglas, Mauriac, Gailit, Kaug-ver jt.

Teema *Inimene 20. sajandi piirisitua-*

soonides puhul toetuti järgmistele autoritele ja teostele: Erich Maria Remarque – „Läänerindel muutuseta”, „Aeg antud elada, aeg antud surra”, „Triumfikaar”, „Kolm sõpra”, „Elusäde”, „Taeval ei ole soosikuid”, „Tagasitee, Lissaboni öö”; Ernest Hemingway – „Hüvasti, relvad”, „Ja päike tõuseb”, „Kellele lüüakse hingekella?”; Mats Traat – „Hirm ja iha”, „Karukell, kurvameelsuse rohi”, „Tants aurukatla ümber”; Albert Camus – „Katk”, „Võõras”; Mihhail Bulgakov, „Meister ja Margarita”; Fjodor Dostojevski, „Kuritöö ja karistus”; Günter Grass, „Kass ja hiir”; Hermann Hesse, „Stepihunt”; Franz Kafka, „Protsess”; Jaan Kross, „Keisri hull”; Viivi Luik, „Seitsmes rahukevad”; Karl Ristikivi, „Hingede öö”; J. D. Salinger, „Kuristik rukkis”; Emil Tode, „Piiririik”; Mati Unt, „Hüvasti, kollane kass”; Arved Viirlaid, „Ristideta hauad”.

Kirjandusliku näitematerjali varieeruvusest riigikirjandites vt ka Madisso 2001, 101–108.

Rahvuslikkus/isamaalisus ja poliitika. Rahvuslikkuse temaatika olulisusele on viidanud Martin Ehala uurimused (Ehala 2005, 10–11), mistõttu autor on pidanud vajalikuks uuelaadset müü-diloomet, milleni tuleks noori juhtida. Samas eeldab ka see teema suurt lugemust, mille puudumine ongi vähese valiku põhjus.

Kunstiteemad (siia võime tinglikult liita ka sõnakunsti). Kunstivaldkonna populaarsus nii sõnaselgelt piiritletav pole, sest selle valdkonna üldisema sõnastusega teema *Kunst – kellele ja milleks?* kuulus hoopis populaarsemate rühma.

Enim valitud teemasid iseloomustab positiivse ja negatiivse vastandamise võimalus, st valitakse valdkonda *inimene ja inimsuhted*, täpsemalt eetikat, moraali, religiooni käsitlevaid teemasid (*Elu tegelikest ja näilistest väärtustest*), aga ka oma tulevikust kirjutamine (*Mina tahan, mina võin, mina pean*).

Ülipopulaarseks osutus 2004. a teema *Iga valik sulgeb mõne ukse*. Eri sõnastusvariantides esineb ikka ja jälle teema *Ideaalid ja tegelikkus*. Ilmselt polegi selles midagi halba, kui keskmine kirjandikirjutaja eelistab teemasid, milles ta usub end orienteeruvat.

Aeg-ajalt nähakse kirjandi puudusena

näidete liigset rohkust. Tundub, et selle suhtumise võib küsimärgistada. Tõestuseks sobivad nii rohkesti valitud teema *Eneseusk ja eneseteostus* (Madisso 1999, 61–63) kui ka vähe valitud ja laia lugemust eeldav *Eestlane ilukirjanduse peeglis* (Madisso 1999, 78–79).

Teema võimalused

2007. aastaks kavandati riigikirjandi-teemade esituseks lisaks ka variandid, mis kujutanuks endast alateemade sõnastusi, n-ö teema mõningasi lahtikirjutusi, seda nii lühemas kui ka pikemas vormis. Võimalusi oluks siis kolm.

1. „Meist igaühest sõltub Eesti püsimine.” (Lennart Meri)

2. „Meist igaühest sõltub Eesti püsimine.” (Lennart Meri)

Kirjuta arutlev kirjand, milles analüüsid kodanike osa ja ülesandeid Eesti riigi kindlustamisel.

3. „Meist igaühest sõltub Eesti püsimine.” (Lennart Meri)

Kirjuta arutlev kirjand, milles analüüsid kodanike osa ja ülesandeid Eesti riigi kindlustamisel. Too kirjandis näiteid rahva- ja kodanikualgatustest ning kasuta allikatena Eesti lähiajalugu käsitlevaid teoseid ja ajakirjandust. Soovi korral võid ka ise leida sobiva teematõlgenduse.

Ettepaneku rakendamist peeti ennatlikuks. Kostnud on nii poolt- kui ka vastuargumente ja mõlemad on põhjendatud. Olulised vastuargumentid on, et taoline lahtikirjutus otsekui kohustab kirjutajat esitatud skeemi järgima, pärsib sel moel tema loovat mõtet ja ahendab isikupära. Võimalik on olukord, kus isegi väga heale kirjutajale hakkab tunduma, et esitatud alateemadest ei tohiks kuidagi loobuda. Lahtikirjutuste pooldajate arvates annab see variant keskmisele ja kehvemale kirjutajale pidepunktid ning elementaarse kindlustunde ja toe.

Rahvas teab!? Teema lahtikirjutusi

Viimaste aastate üks vähem kasutatud teemasid oli *Rahvas teab!?*. Järgnevalt valik selle teema lahtikirjutusi, mille esitasid üliõpilased.

1. *Kirjuta demokraatiast, kodanikuühiskonnast ja ühiskonna mõjuvõimust. Kasuta näiteid ajaloost.*

2. *Kirjuta rahva rollist riigi arengus, too näiteid eri valitsemisstiilide põhjal, mida on rakendatud.*

3. *Kirjuta arutlev kirjand, milles analüü-*

sid ajaloo näidete abil rahva kaasatust/huvi poliitikas. Kirjuta rahva võimust, mentaliteedist.

4. *Kirjuta arutlev kirjand, kus tood näiteid Eesti ajaloost ja selle poliitikast.*

5. *W. Churchill ütles: „Demokraatia pole ideaalne valitsemisvorm, kuid ta on kõige parem, mis meil on.” Vanad kreeklased rajasid demokraatia ideele, mille kohaselt võim kuulub rahvale. Kirjuta kirjand sellest, kuidas toimib rahvas kõrgeima võimu kandjana. Kas hääleõiguslik kodanik on oma otsustustes sõltumatu reklaamist ja ideoloogiatest (kui, siis mil määral mõjutab see otsust). Miks rahvas on ajaloos nõustunud vabatahtlikult loovutama võimu autoritaarsele riigikorrale (too näiteid).*

* *Alternatiivina võid kirjutada kirjandi massikultuuri ja kõrgkultuuri vahelisest konfliktist.*

6. *Kirjuta arutlev kirjand sellest, kuidas ja miks kodanikud peaksid otsustusprotsessis osalema. Kui suurel määral on see vajalik? Too välja demokraatia eelised totalitaarse ja autoritaarse valitsemisüsteemi ees. Too näiteid riikide kohta, kus on kasutusel erinevad valitsemisüsteemid. Soovi korral kasuta näiteid kuulsate ajalooliste sündmuste kohta, mille tulemusel on muutunud paljude inimeste arusaam hästi toimivast riigist.*

7. *Kirjuta arutlev kirjand, milles analüüsid tänapäeva poliitikute ja rahva vahelist suhet, inimeste võimet läbi näha poliitikute valesid ja pettuseid, sest rahvas teab, kuidas asjad tegelikult on.*

8. *Kirjuta antud teemal demokraatia toimimisest Eestis või mõnes välisriigis. Too näiteid selle kohta, millise iseloomuga on rahva poolt vastuvõetud otsused ja kas need ka rahvale kasu on toonud, st kas rahvas on saanud, mida valis.*

9. *Kirjandis võiksid kasutada näiteid iga-päeva elust ja rahva päevakohaseid probleeme ja küsimusi. Samuti võib kirjutada poliitikast ja sellest, kui palju rahvas enda riigi poliitikast üldse teab ja mis ta sellest arvab.*

10. *Kirjuta arutlev kirjand, kus analüüsid rahva teadmisi poliitikast ja muudest riiki mõjutavatest faktoritest.*

11. *Kirjuta arutlev kirjand kodanikest, nende õigustest, kohustustest ja ettepanekutest, kuidas riiki paremaks muuta. Too näiteid demokraatlikest riikidest.*

12. *Kirjuta arutlev kirjand, milles analüü-*

sid erinevate maade elanikkonna tähtsust suurte ajalooliste sündmuste näitel. Arutleda võid ka rahva käitumise ja selle õigsuse üle.

13. *Kirjuta arutlev kirjand, kus analüüsid rahva haritust ja rahva osalust riigi juhtimises. Too näiteid ajaloost ja tänapäeva poliitikast.*

14. *Kirjuta arutlev kirjand, kus analüüsid rahva teadmisi teemadel, mida inimesed väidetavalt ei tea. Kas sinu arust rahvas teab rohkem või vähem, kui ta seda välja näitab?*

15. *Kirjuta arutlev kirjand, milles arutled näiteks teatud rahvuse ajaloo üle. Võid tuua näiteid selle rahvaga minevikus toimunud sündmuste kohta ning arutle, kas ja kui palju rahvas sellest õppinud on.*

16. *Kirjuta arutlev kirjand rahva kui üldsuse vaadetest ja arvamustest. Vastanda ühiskonda indiviidile. Tee järeldus, kas rahvas teab paremini? Too näiteid poliitikast, ajaloost ja/või ilukirjandusest.*

17. *Kirjuta arutlev kirjand, milles analüüsid rahva, poliitika- ja ärimaailma vahelisi suhteid.*

18. *Kirjuta arutlev kirjand, milles analüüsid kodanike võimalusi oma ideede eest seismisel. Too näiteid rahva- ja kodanikualgatustest ning kasuta allikatena Eesti lähiajalugu käsitlevaid teoseid ja ajakirjandust.*

19. *Tuleks kirjutada arutlev kirjand näiteks demokraatia olemusest, kas Eesti näitel või üldiselt. Demokraatia tugevusest ja nõrkusest, selle mõjust. Näiteid võiks tuua ajakirjandusest hetkel või läbi aegade aktuaalsete teemade kohta või näiteks kaugemast ajaloost, võrrelda tänapäevaga. Näiteid on võimalik tuua ka ilukirjandusest: näiteks raamatutest, kus räägitakse rahva ülesastumistest kõrgemate, juhtivate võimude vastu (nt „Tasuja”).*

20. *Sissejuhatuses tekst rahvast, kuidas rahvamassid suudavad hulgaga olukordi muuta. Ning kuidas kogu tööde mingi teema kohta võib tihti kuulda ainult rahva käest, mitte võimul olevatelt üksikisikutelt.*

Teemalõigud: rahvas ja demokraatia, demokraatia kui mõiste ja valitsusvormi päritolu. Vana-Kreeka demokraatia näide, kuidas „rahvas teadis” – teemad otsustati suurel turuplatsil kõigi elanike poolt. Võitis vaade, mille pooldajad karjusid kõige valjemini.

* *Rahvahulkade mõjutamine meedia-*

kanalite poolt. Suurte rahvamasside tugi – võim. Pronkssõduri teema – mida on Eesti meedia rääkinud eestlastele ja Vene meediakanalid venelastele.

* Kuidas rahvale pähe aetud vääraru-saamad erinevates olukordades võivad põhjustada konflikte. Pooljutustav lühinäide TÜ biogeoteaduskonna uurimistööst Baikali põlismetsades. Kohalikud venelased, kuuldes, et isikud on Eestist pärit, andsid uurijatele peaaegu nuga. Nähes, et uurimiserühma peopesad siiski ei ole täis tätoveeritud haakriste, oldi kohe kindlad, et tegu pole eestlastega ja uurijad tegid oma päritolu kohta vaid halba nalja.

* Eesti muinasajast.

Mida nendest lahtikirjutustest järeldada?

Teema avamise võimalusi on ka lahtikirjutustes tohutult.

Lahtikirjutus ei tohiks olla liiga pikk.

Nõuded teema lahtikirjutusele: lahtikirjutus olgu suunav, aga mitte piirav; suunaku kõige olulisema juurde; olgu optimaalse pikkusega.

Probleemid: suunamise ja piiramise vahe pole selge; olulise tunnetamine on erinev; optimaalse pikkuse määratlemine.

Niisiis, 2005. a kõige vähem valitud teemaks (kolm tööd 155-st) osutus *Rahvas teab!?*, mis mahub vähemalt kolme etteantud teemavaldkonna alla (*Eesti ja eestlased, inimene ja ühiskond, rahvusvahelised suhted*). Vähene valitus tähendab, et abiturientid tajuvad teema keerukust, mistõttu oli ka ootuspärane, et kõik sellel teemal kirjutatud tööd olid head.

Mainitud kolmest tööst ühes toetuti järelduste tegemisel kolmele kirjandusteosele, teises nähti rahva lühinägelikkuse tagajärjena meie mitut jalga lonkavat kutseharidust ning kolmandas räägiti rahvaste valedest valikutest majanduses ja poliitikas. Ja kõigi nende kirjan-dite kokkuvõtteks on, et rahvas ei tea. Aga seda ju teema lõpus antud hüüu- ja küsimärk sugereerisidki.

Rahvas teab!? (885012)

Iseseisva indiviidina omab inimene eneseteadvust. Tahab, et teda kuulataks, märgataks, pannakse tähele. Igaüks tahab olla silmapaistvam kui mõni teine ning kooskõla on raske leida. Ühe riigi elanikud peaksid ju nii mõneski asjas ühel nõul olema, aga kas see on alati nii? Kas rahvas alati teab, mida ta täpselt tahab?

Suurepärane näide on Eesti kuulsusrikas astumine Euroopa Liitu. Enamus rahvastikust oli selle poolt, valides ise oma tee, ja nähes, et see polegi kullaga ääristatud ___ vaid üsna auklik, tõstsid kisa. Ühe hetkega said heatahtlikest hääletajatest kurjasti ära kasutatud märtrid, kellega meie poliitiline ringkond agaralt manipuleerinud oli, lubades pudrumägesid ja piimajögesid. Kahjuks unustasid valijad, et juba lapsepõlves saime kõik teada, et selliste loodusvaradega paradiisimaad tege-likkuses ei eksisteeri.

Üks kirjanik on öelnud: „Rahvas – see on suur hulk võõraid, kes peavad tegema näo, et nad on üksteise käekäigust huvitatud.” Sest me ju pole. Kõik poliitilised, rahvuslikud, ükskõik missugused otsused, mis hõlmavad meie rahvastikku, võtame vastu ikka nii, et tunneksime selle kasulikkust otseselt meile endile. Me ei mõtle, kuidas see mõjutab kedagi teist. On see kellelegi halb või hea. Kuid alati, kui tehtud otsus valeks osutub, pöörame oma süüdistava sõrme just nimelt nende teiste poole. Enda nahk on siiski kõige kallim ning uhkus ei lase oma vigu tunnustada.

Sageli saavad riikide sees alguse sõjad, sest rahval pole ühtset mõtlemist ja erinevused on liialt drastilised. Koostöö ühise eesmärgi nimel saab alguse mõistmisest, et riik – see on rahvas ja enda heaoluks peame tegema kompromisse. Et peame ise oma elukeskkonna mugavaks ja meile meelepäraseks looma, arvestades ka teistega, nendega, kellega oma riiki jagame.

Nii ajalehtede kui ka raadiote eestvedamisel tehtavad tänavaküsitlused näitavad ilmekalt, et inimestel on küll olemas arvamus ja mõte oma riigi arengust, nad lihtsalt ei usu, et see kedagi huvitab, et keegi võiks hoolida. Unustades, et tegelikult loevad igaühe otsused ja arvamused. Ka meie. Seega ei tasuks neid teha mõtlematult ___ vaid arvestada ka tagajärgedega. Selleks, et saada midagi head, tuleb tavaliselt kannatada ka halba.

Peaksime ometi mõistma, et hilisemast targutamist pole kasu. Pole mõtet oma valedes valikutes süüdistada kedagi teist. Kui poliitik, kelle poolt me hääletasime, rahvast kiiresti eemaldub ja oma eraldatuses lihtinimesest enam ei hooli. Kui kuju, mille asupaiga ise valisime, meid linnapildis suuresti häirima hakkab. Kui tekivad küsimused: „Aga kui oleks?”

Rahvana omame me kohustusi oma riigi ja iseendi ees. Meie enda tehtud otsused on need, mis meie elu muudavad. Kas me teame alati täpselt, mida tahame? Võibolla mitte. Aga võibolla teeme lihtsalt nii ___ nagu süda ütleb. Tema ikka teab.

Rahvas teab!? (925096)

Eesti rahvas on kannatanud pikka aega

võõrvõimude valitsuse all. Meid on küüditatud, tagakiusatud ja ebaõiglaselt koheldud. Seega on eestlus olnud hääbumise ja hävimise ohus juba kaua, kuid oleme sellest kõigest siiski välja tulnud võitjatena, isegi omaenda riigi loonud. Lõpuks nüüd, kui meil on olemas kogu see vabadus, peaks ju oht nagu möödas olema. Platon on öelnud, et lövi ei tohi karta siis, kui teda näha on, vaid siis, kui teda pole. Sama on ka meiega, eestlastega. Oleme vabadusest aru kaotanud ja tekitanud olukorra, kus meid ähvardab kõige suurem oht oma rahvuse hääbumisest, mis meil iial on olnud. See on oht, mida me ei näe, kuid mis hammustab meid tükk tüki järel iga päev. Seega, kas eestlasel ja tema merel üldse on ühine tulevik? Kas rahvas teab seda?

Niisiis, meie seas liigub lövi, kuid me ei näe ega tunneta teda. Kõik oleks ju nagu korras. Meil on sõna-, usu-, mõtte- ja kes teab veel, mis vabadused. Meil on peaaegu hästi toimiv sotsiaalsüsteem. Meie noored õpilased on oma teadmistega juba praeguseks maailmatasemel ning enamus keskkooli lõpetajatest astuvad ülikoolidesse, et saada kõrgelt hinnatud ülikooliharidus. Ka tänavapiilt on täiesti rahuldav – ilusad autod, korrastatud haljasalad jne. Loetelu tuleks headest asjadest meie riigis väga pikk. Oma lühidasse loetellu lisasin ka selle n-ö lövi, kes meid siis tükkaaval hammustab. Esmapiilgul ei paista ta pöösaste tagant väljagi, kuid paljastan ta – see lövi on meie riigi tänapäevane haridussüsteem. Jah, nii see on: me põhimõtteliselt hävitame iseennast õppides.

Nüüd aga asjast lähemalt. Ma ei väida, et õppimine on halb, sugugi mitte. Ilma hariduseta sureks eestlus veelgi kiiremini välja. Kuid me peame õppima õigeid ameteid. Nagu juba mainisin, soovib enamus noori ikka ülikooli astuda, kuid kutsekoolist ei soovi keegi midagi kuulda. Kuulun ka ise nende hulka, kuna Eesti Vabariigi kutseharidus on alla igasuguse arvestuse. Kuid siis tekib kaks küsimust: mida me teeme kõikide nende ülikoolilõpetajatega ja kes meil lihttööd tegema hakkab?

Õpetaja Maurus on öelnud, et eestlane peab õppima nagu hull, et läbi lüüa Euroopas. Just nimelt, aga mitte Eestis. Mõistan seda lauset hoopis teisiti, kui harilikult seda mõistetakse. Meie riigis valitseb praegu agar akadeemiliste tarkade ületootmine. Selle tagajärjel suureneb tohutult tööpuudus, kuna töökohad kõrgharidust vajavatele kohtadele on siiski piiratud ja vähemuses võrreldes lihttöölisi vajavate ametitega. Seega ei jää siis kõrgharidusega noortel, kes töökoha ukse taha jäid, midagi muud üle, kui õnne otsida mujalt maailmast alustades Euroopa kõrgepalgalistest maadest.

Niisi suureneb meil tulevikus tööpuudus ja väljaränne. Nii huvitav, kui see ka pole, suureneb meil ka töönõudlus ja siseränne. Seda sel lihtsal põhjusel, et kuna Eesti riik pole suutnud koolitada oskustöölisi, siis on siin nendest suur puudus. Juba täna on seda märgata vaadates kas või oskustöölise palgalehti. Näiteks maksid mu kõrgharidusega vanemad saunameistrile samaväärset kuupalka, kui nad kahepeale kokku teenivad. Probleem tekib siis, kui vaatluse alla siduda fakt, et meie riigis oskustöölisi napib ja nende töötasu on kõrge ja fakt, et tänu Euroopa liitu astumisele on nüüd riigipiirid valla.

Sellises olukorras hakkab meie riiki sisse voolama „igasugu kirjulist“ rahvast, kes näiteks torude vahetamise eest hea meelega kõrget palka võtavad. Sel juhul ei ole ka kaugel situatsioon, kus Tallinnas tram-miga sõites on venelaste räuskamine, millega oleme juba harjunud, asendunud mustlaste ja türklaste omaga.

Teoreetiline lahendus sellisele katastroofile oleks absoluutne spetsialiseerumine. Sellisel juhul mängivad kõik kodanikud ühiskonnas oma rolli ja koguprodukt oleks suurem. Selletaolise süsteemi üks parimaid näiteid tuleb välja linatseostest „Ocean's 11“, kus 12 meeskonnaliiget röövivad maailma üht suurimat ja kõige turvalisemat kasiinot Las Vegas'es. Selles meeskonnas on ehk kaks akadeemiliselt kõrgharitud liiget, ülejäänud on kõik oma ala spetsialistid. Ja rööv läks neil suurepäraselt. Ka William Harlett on öelnud, et parem mitte osata lugeda ja kirjutada, kui et peale selle üldse midagi muud osata.

Praegune mitteläbimõeldud haridussüsteem, kus kutseharidus lonkab kolme jalga, viib meid üsna pea olukorran, kus kõige targem konkureerib targimaga, kuid elektripirni ei mõista keegi vahetada. Pole kahtlustki, et juba kirjeldatud sündmuste jada lõpeb eestluse hääbumisega, sest tulevikus on eestlased arvatavasti Eestis vähemusrahvas ning võõrsil kaob Eesti kultuur, traditsioonid ja keel nangunii. Selle vältimiseks tuleb tegutseda kiirelt. „Sera in fundo parcimonia,“ on öelnud Seneca ja tal on täiesti õigus – kui näpud põhjas, on tööpoolest hilja kokku hoida. Sama kehtib ka meie puhul. Kui Eesti rahvus on hääbunud, on hilja meil oma merd taga nutta.

Rahvas teab!? (994129)

Tänapäeva kiiresti muutuvas ühiskonnas võiks rahvast lugeda enamuseks. Enamus ei pruugi alati tähendada võimu. Rahvas võib küll olla tark ja teada palju, kuid vahel pole sellega midagi peale hakata, sest pole antud sõnaõigust. Samas, kui antud ühiskonnas valitseb demokraatia, kuidas siis olla kindel, et rahvas teab õigesti?

Enamusega on lihtne nõustuda. Rahvas on enamus, sest selleks võib pidada teatud keskkonna põhilisi tarbijaid. Näiteks koolirahvas on õpilased, vanglarahvas on vangid jne. Seega, kui suurem osa inimestest on ühel arvamusel ja nendega liituda, siis on kindel, et nende arvates ei talitseta valesi. See tähendab, et mingi rahva poolt heakskiidetud otsuse elluviimisel on vastutusekoorem rahva kanda. Vale korral ei süüdistata nemad kedagi muud kui iseennast. Olgu siis otsus hea või halb, kahjulik või kasulik, enamuse poolehoidu saatel loobutakse enda vastutusest.

Totalitaarses ühiskonnas pole enam rahva arukusest kasu. Nagu miss Ratchedi hullumajaosakonnas Ken Kesey romaanis „Lendas üle käopesa,“ kus patsiendid olid allutatud tema ülemvõimule ning pidid tegema, mis kästud ning ei oldud võimalised temale vastu hakkama. Nad võisid teada kindlalt, et väljaspool oli elu ilusam, kuid nad pidid sellest ikkagi loobuma. Olgu ükskõik kui palju inimesi ja kui targad nad ka kõik kokku oleksid, ei võeta ka nende nõu vahetevahel kuulda. Kui enamus ei oma võimu, ei huvita ka kedagi nende pahameel või poolehoid.

Rahva otsus ei ole iga kord siiski kõige õiglasem ja parem. Albert Camus teoses „Võõras“ pidi tapma peategelane Mersault enesekaitseks inimese, kuid enamuse otsus, lähtudes asjaoludest ja tõenditest, tema surmanuhtlusele määramisega oli selgelt ebaõiglane. Võeti juba alguses ühiseks teadmiseks, et tal on halb iseloom, ja sellega tuleb arvestada, et rohkemate seisukohaga tavaliselt liitutakse. Sellises olukorras tekib enamusel ühine arusaam, mida on juba praktiliselt võimatu muuta. Nii ei tohigi rahva intuitsiooni pidevalt usaldada, sest see ei saagi alati õige olla.

Et meeldida rahvale ja olla nende poolt soositud, jäetakse liialt sageli tagaplaanile ka kõige tähtsam, näiteks armastus. 15-aastane poiss Michael Bernhard Schlincki teosest „Ettelugeja“ just nii käitubki. Vältimaks oma sõprade pahameelt, et ta rahva tavade vastaselt armastab ja kohtub ühe palju vanema naise, Hannaga, ignoreerib teda avalikus. Lahendus sellele olukorrale on vägagi ebameeldiv. Käituda tuleks ikka alati südame järgi. See, mis on tähtis, seda tuleb hoida ja sellega peab arvestama, kuid liigagi tihti lähtutakse üldlevinud seisukohast, teadmata või tundmata tagamaid.

Rahvas omab imekspandavat omadust võita teiste tähelepanu ja liita nad endaga. Kindlasti ei ole garanteeritud, et ta õiget lahendust või vastust teab, ning paraku võib keegi selle tulemusena ka päris palju kannatada. Ei juhtu siiski sageli, et rahvas eksib või et tema nõu kuulda ei võeta, kuid

sellegipoolest tuleks jääda iseendaks ja hoida, mis kallis, isegi, kui see on vastu-meelt enamusele.

Teema jaoks sobivaim lahtikirjutus võiks ehk olla järgmine. *Kirjuta antud teemal demokraatia toimimisest Eestis või mõnes välisriigis. Too näiteid selle kohta, millise iseloomuga on rahva vastu võetud otsused ja kas need ka rahvale kasu on toonud, kas rahvas on saanud, mida valis.*

Kokkuvõtteks sobib tõdemus, et noored oskavad oma teadmisi ja võimeid hinnata, leiavad endale sobiva teema. Küllap oleks küll ka õige soovida, et rohkem julgetaks jõudu proovida raskemate ja keerulisemate teemadega. Iseasi, kas just eksamit selleks proovimiskohaks tasub soovitada. Või siiski?

Kirjandus

Eesti keel. (2003) *Riigieksam 2003. Riigieksam 2004*. Koostanud Märt Hennoste. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: REKK, 27.

Ehala, M. (2005) Väärtuspädevuse arendamisest emakeeleõpetuse kaudu. *Eesti keele ja kirjanduse õpetamisest koolis*, Tallinn, 6–12.

Madisso, M. (1999) *Õigekeele- ja analüüsiharjutusi eksamikirjandiks valmistujatele*. Künnamees.

Madisso, M. (2001) Kirjandus ja riigikirjand. *Kasvatus ja aated*. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne 11. Tartu, 101–108.

Madisso, M. (2002) *Keele- ja tekstiharjutusi abiturientidele*. Künnamees.

Rõigas, M. ja Väari, R. (2004) Emakeeleolümpiaadide spetsiifkust nooremas vanuserühmas. *Talendid tuleviku teenistuses*. Eesti olümpiaadi liikumise 50. aastapäevale pühendatud teaduslik-praktilise konverentsi materjale. Tartu, 31–32.

Rõigas, M. (2004) Noorte valikud ja kuidas neid argumenteeritakse. *Võimalus ja paratamatus olla õppija*. Tallinn: TPU Eesti Akadeemiline Pedagoogika Selts, 145–156.